

SCHIJN BEDRIEGT; ERVARING ONTMASKERT

'Zoekt en gij zult vinden' is natuurlijk de ultieme slagzin voor hen die grindhopen afstropen voor al het interessants wat daar in te vinden is: fossielen, zwerfstenen, mineralen en artefacten. En dat zoeken gaat vaak thuis nog door, want als je lang zoekt worden die zaken die je niet direct kunt plaatsen de meest spannende vonds-

ten. Leuk is ook dat dit soort vondsten blijft voorkomen. Sommige raadsels kunnen zelfs jaren met je meereizen voor je er achter komt wat je in de hand hebt. Helaas zijn er ook altijd een paar raadsels die zichzelf nooit lijken prijs te geven.

Afbeelding 1.
Middenhandsbeen
van een huisrond
met schijnbaar
duidelijke bewer-
kingssporen,
afkomstig uit
Rijngrind.

Wat echter soms ook gebeurt, is dat de eerste indruk die je van een vondst krijgt je iets voor lijkt te spiegelen, dat het later in het geheel niet blijkt te zijn. Ik wil hier een voorbeeld van presenteren.

Ik vond in oktober 2008 tussen het Duitse Rijngrind een stuk van een middenhandsbeen van een huisrunder met duidelijke bewerkingsporen (Afb. 1). "Yes!!!!, een artefact!" dacht ik. Maar wat voor een? Van dit soort botten (van koe en paard) werden vroeger o.a. wel glissen (= benen schaatsen) gemaakt (Afb. 2). Maar die zagen er toch net iets anders uit. Het lastige met een stuk bot is natuurlijk dat je niet weet of je het hele artefact hebt, of maar een stuk, en als dit laatste het geval is, hoe de rest er dan heeft uit gezien. Maar opwindend was het natuurlijk allemaal wel!

Het fijne van de moderne digitale technieken is dat een vondst snel is te fotograferen, waarna je het resultaat direct de wereld in kunt sturen naar alle mensen van wie je vermoedt dat ze er iets zinnigs over kunnen zeggen.

De dagen daarop was het steeds weer spannend om mijn mailbox te openen: zou de verlossende determinatie er bij zitten? Helaas bleek dat niet zo eenvoudig te liggen. Ja, het leek duidelijk bewerkt, daar was iedereen het wel over eens, maar er was eigenlijk nog nooit iets overeenkomstigs gevonden. Tja, het zal wel iets uit de middeleeuwen zijn (heel vaag), een handvat of een stop. Maar voor wat?

Langzaam bloedde de stroom met suggesties dood

Tot ik op een avond bij Hans van Essen op bezoek was, mijn belangrijkste vraagbaak voor zwerfstenen, Pleistocene zoogdierresten en soms nog verrassend veel andere zaken. Mijn bewerkte bot had ik natuurlijk ook bij me. Na het bot op zijn bekende zorgvuldige wijze bekeken te hebben, opperde hij voor mij een heel nieuw perspectief ten aanzien van de aangeslepen vlakken. Zo vertelde hij mij hoe hij jaren geleden had gezien hoe een stuk onderkaak van een mammoet een tijdje vast lag op het rooster van de sorteerzeef bij een grindverwerkingsbedrijf waar hij toen aan het verzamelen was.

Al vrij snel begon de kaak wat in het rooster weg te zakken, omdat het rooster zich door het trillen in het bot vrat. In andere verzamelingen heeft hij later nog vergelijkbare beschadigingen aangetroffen, die dan vaak geïnterpreteerd werden als bewerkingsporen uit een grijs verleden. Vaak moest hij dan merken dat de ontvullende interpretatie niet altijd direct geaccepteerd werd.

Ook voor mij was het ontvullend, maar na het verhaal van Hans had ik wel direct een sterk gevoel van 'het klopt'. Ik had namelijk een paar weken na mijn opwindende vondst op dezelfde vindplaats ook een paardenmiddenvoetsbeen gevonden met vreemde slijtsproen (Afb. 3). Deze riepen absoluut niet de associatie op met een artefact, maar verklaren kon ik ze ook niet. Door het verhaal van Hans viel ook dit op zijn plek. Later maakte Hans mij nog opmerkzaam op het volgende feit: de onnatuurlijke vlakken aan het metacarpale zijn anders van kleur dan het normale botoppervlak.

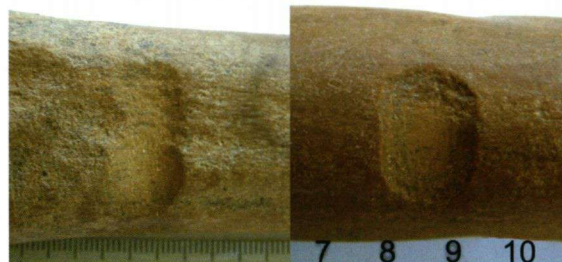
Als de beschadiging werkelijk oud was, dus mogelijk een artefact, dan zou er geen kleurverschil zijn omdat het 'nieuwe' oppervlak al zo lang aan verwerking en/of

Afbeelding 2. Benen schaatsen (Glis), collectie Theo Brouwer. De afmetingen komen ongeveer overeen met het bot van afbeelding 3.

Afbeelding 3. Paardenmiddenvoetsbeen met vreemde slijtsproen van dezelfde vindplaats als afbeelding 1.

inwerking van bodemchemicaliën blootgesteld was geweest. Nu zien we echter dat de beschadiging door een dunne oppervlaktelaag heen is gegaan en vervolgens de inwendige kleur van het bot heeft blootgelegd. Ook deze tegenstelling tussen uitwendige en inwendige eigenschappen geeft aan dat de bewerkingsporen op het bot nog niet erg oud zijn.

Mijn bewerkte bot was zeer waarschijnlijk precies in een maas van het sorteerrooster gevallen. Door het trillen waren alle zijranden tot op gelijke hoogte glad geschuurd. Daardoor riep het stuk na de associatie artefact ook het beeld van een 'stop' op.

Ja, de schijn van artefact had mij en mogelijk vele anderen in deze situatie lang bedrogen, maar de jarenlange veldervaring van Hans heeft uiteindelijk de ware aard van het object ontmaskerd.

Een illusie armer, maar een ervaring rijker.

DANKWOORD

Allen die meegedacht hebben over het raadsel van het bewerkte bot wil ik danken voor hun feedback. Hans van Essen voor de uiteindelijke ontmaskering, plus de correcties en aanvulling op dit korte artikel. Theo Brouwer voor het mogen fotograferen van zijn benen schaatsen.